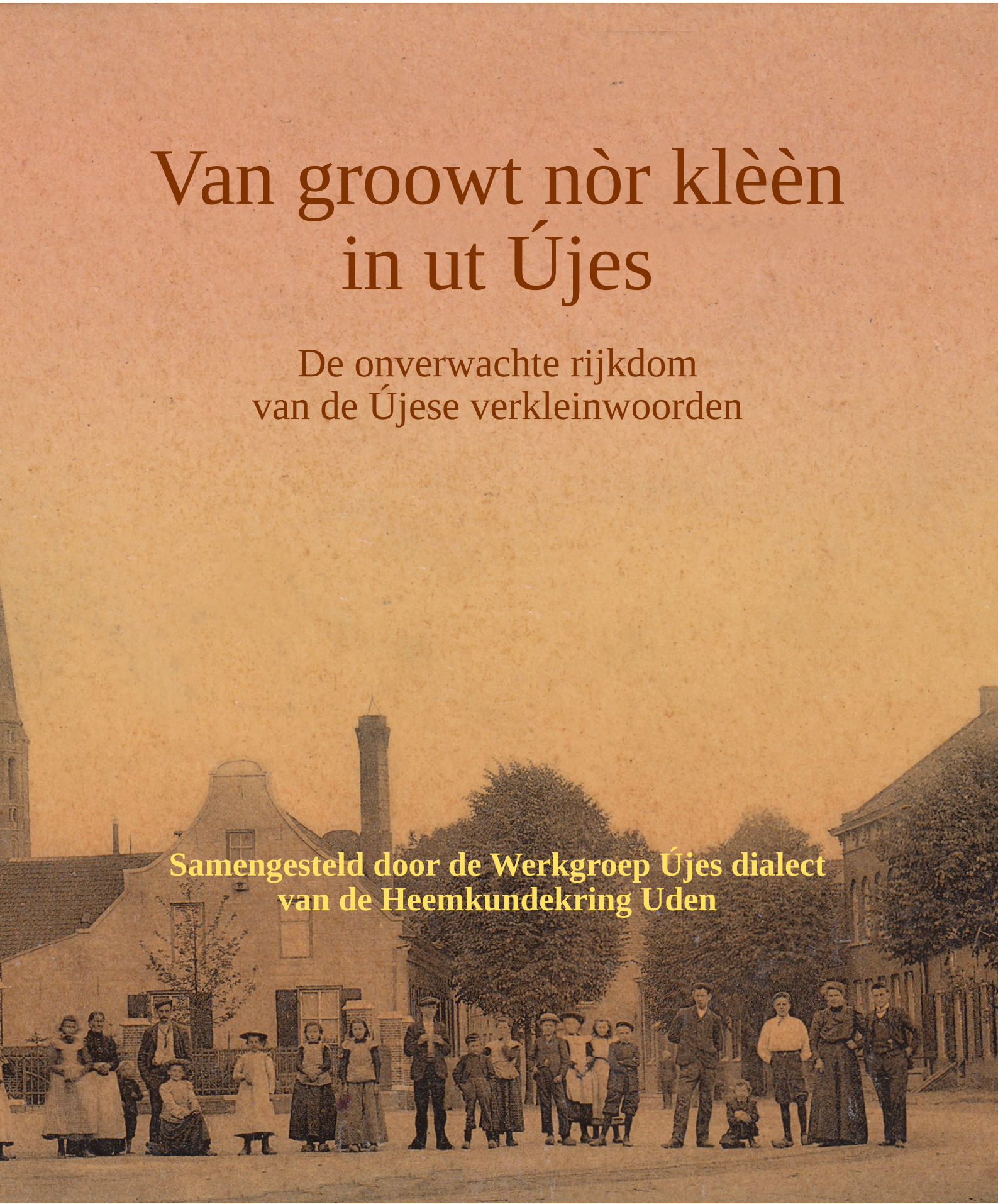
Van groowt nòr klèèn in ut Újes

De onverwachte rijkdom van de Újese verkleinwoorden

Samengesteld door de Werkgroep Újes dialect van de Heemkundekring Uden

Van groowt nòr klèèn in ut Újes

De onverwachte rijkdom van Újese verkleinwoorden

Samengesteld door de Werkgroep Újes dialect
van de Heemkundekring Uden

Uden, 2016

Colofon:

Uitgave: Stichting Uden in Geschriften, januari 2016.
ISBN: 978-90-77471-15-9
Druk: Drukkerij der Kinderen, Uden.

Illustraties: Mari van der Rijt

© 2016 Stichting Uden in Geschriften.

Inhoud

	Pagina
Inhoud	3
Voorwoord	5
Inleiding	6
Deel 1	7
De regels	7
Leeswijzer	8
Een vak apart	9
Verwarring - Verschillen in *ut Újes*	11
Eén klank, twee betekenissen	12
Andere klank, andere betekenis	16
Eén woord met twee verkleinvormen	18
Drie keer anders!	18
Alleen maar klein	19
Ten slotte	19
Deel 2	20
De lijst van de verkleinwoorden in *ut Újes*	20
a-klank	21
e-klank	23
i-klank	25
o-klank	26
u-klank	28
ei– en ij-klank	29
eu-klank	30
oe-klank	30
ou- en au-klank	31
ui-klank	32
Aantekeningen	32
Ut Prilleke - gedicht van dorpsdichter Bruukske	33

Voorwoord

Geachte lezer,

Jaren geleden was het carnavalsmotto in Úje: *Nou zamme't hebbe!*
Misschien was dit ook uw eerste reactie bij het zien van dit boekje.
Een boek over verkleinwoorden in *ut Újes*? *Nou zamme't hebbe!*

Maar vergis u niet. *Ut Újes* is zó rijk, zó gevarieerd, zó vol subtiele nuances, dat een ontdekkingsreis door de verkleinwoorden in het Újes zeer de moeite waard is.

De *Újese* woorden in dit boek zijn geschreven volgens de regels zoals die vast zijn gelegd in het boek "*Ut Újes, un streektaol mi wèrremte èn gevuul*". De afspraken over de schrijfwijze van klanken in *ut Újes* zijn daarin vastgelegd en aan die afspraken houden we ons ook bij de verkleinwoorden. Daarmee stuiten we op een probleem voor hen die die afspraken niet kennen en vooral voor hen die *ut Újes* niet beheersen. Om het wat makkelijker te maken hebben we de leeswijzer opgesteld. Dit is een overzicht van de verschillende klanken, hoe je ze moet uitspreken en hoe je die klanken moet opschrijven.
Dat het dan niet altijd klinkt als bij een *Újes* sprekende *Újese* zal niemand verbazen.
Maar alleen al het proberen is de moeite waard.

De woorden en zinnen die schuin gedrukt staan, dient men in *ut Újes* te lezen.

In deel 1 staan wat regels en heel veel verwarring. Maar laat u niet afschrikken. De oplossingen staan erbij.

In het tweede deel treft u een overzicht aan van de verkleinwoorden. Daarin hebben we de woorden geordend naar klank en daarbinnen naar klankverschil tussen het grondwoord en het verkleinwoord.

Ons streven is niet om volledig te zijn. We zijn er zeker van dat de lijst niet compleet is. Als u aanvullingen of op- en aanmerkingen heeft, dan zijn we u zeer dankbaar.

Voor Mari van der Rijt die de illustraties verzorgde: *èn dè ge bedankt bent, dè witte!*

We wensen u een plezierige rondreis door de wereld van de verkleinwoorden in *ut Újese* dialect.

Hans van der Avoort
Mien van den Brand-Dortmans
Ad van Driel
Jan van Kuijk
Biek van Beek
Bep Coolen-Strick
Chris van Haandel
Truus Verstegen

Inleiding

Tijdens de bijeenkomsten van de Werkgroep Dialect van de Heemkundekring Uden ontstond het idee om eens wat uitgebreider te gaan kijken naar de verkleinwoorden in het Újes.
We wisten uit eigen ervaring, dat er nogal wat klanken gaan veranderen, als je er een verkleinwoord van maakt, bijvoorbeeld: oom wordt *umke*, doos wordt *deuske*.
Maar hoe zit dat nou precies? Zit er een bepaald systeem van taalregels achter? En zo ja, kunnen we dat systeem helder krijgen?
We hebben geprobeerd om zoveel mogelijk verschillende vormen van verkleinwoorden in *ut Újes* te vinden en deze te ordenen naar het klankverschil dat bestaat tussen het grondwoord en het verkleinwoord.
En dan blijkt, dat sommige klankveranderingen veel meer voorkomen dan andere.
Heel veel woorden die een a hebben, krijgen in het verkleinwoord een è: *hap → hèpke*.
Heel veel woorden die een o hebben, krijgen in het verkleinwoord een ù: *pot → pùtje*.
Slechts één woord dat een ij heeft krijgt een ie: *kijnd → kiendje*
Naarmate onze zoektocht verder ging, kwamen we steeds meer variaties tegen. Tot onze grote verbazing zijn we tot een totaal van bijna 70 verschillende klankveranderingen gekomen!
Soms is het verschil in uitspraak erg klein, terwijl de betekenis dan toch compleet anders wordt.
Soms is de uitspraak hetzelfde, maar kan het meerdere betekenissen hebben.
Dat maakt *ut Újes* dialect zo mooi, maar tegelijkertijd is het daardoor ook zo moeilijk voor hen die niet met *ut Újese* dialect zijn opgegroeid.

De reis kan beginnen.
Allemaol in de burries!

Chris van Haandel

Heej... wa skón, dè ge plat Újes praot!

DEEL 1

De regels in de Nederlandse taal

Verkleinwoorden, wie kent ze niet? We gebruiken ze, zonder dat we ons ervan bewust zijn, tientallen keren per dag. Maar als je deze woordjes wat nauwkeuriger gaat bekijken, dan kom je erachter, dat er heel wat taalregels achter zitten.

In het Engels is het systeem zeer eenvoudig: zet er maar little voor: my little pony.
Daarnaast zijn er nog wat zelden gebruikte achtervoegsels, maar daar weten zelfs de meeste Engelsen niet eens meer van dat het verkleinwoorden zijn.
In het Nederlands houden de regels van de verkleinwoorden iets meer in dan dat ene woordje in het Engels. Of zoals voetbaltrainer Louis van Gaal gezegd zou hebben: “That's different cook.”
Gelukkig is het Nederlands onze moedertaal. We hebben de verkleinwoorden vanaf de wieg gehoord en zo gebruiken we ze.
In het begin is het erg simpel: zet JE achter een woord en je bent klaar: huis - huisje.

Naast -je achter een woord zijn er in het Nederlands vier uitgangen voor verkleinwoorden.

-tje	-etje
-kje	-pje

Binnen elk van deze 4 uitgangen kunnen we aangeven in welke gevallen ze gebruikt worden.

-tje

We voegen -tje toe aan zelfstandig naamwoorden die:

* eindigen op een klinker (a, e, i, o, u, ij/y) of w
* eindigen op een lange klinker, gevolgd door r, l, of n
* eindigen op onbeklemtoonde -er, -el, of -en; de letter e is een stomme e.

-etje

We voegen -etje toe aan zelfstandig naamwoorden die eindigen op een korte klinker, gevolgd door een enkele r, l, n, m of ng

-kje

We voegen -kje toe aan zelfstandig naamwoorden die eindigen op een onbeklemtoonde -ing

-pje

We voegen -pje toe aan zelfstandig naamwoorden die eindigen op:

* een lange klinker, gevolgd door -m
* -lm of -rm
* onbeklemtoonde -em of -um; de letter e is een stomme e.

(bron: dutchgrammar.com)

Moeilijke theorie? Welnee. Probeer maar eens bij elke regel een woord te bedenken. Dat gaat als vanzelf. Een voorbeeldje:
Bij de regels ziet u, dat woorden die eindigen op -w -tje krijgen: duw - duwtje.
Waarschijnlijk heeft u gemerkt, dat het geen enkele moeite kost om woorden te vinden bij de verschillende regels.
Anders wordt het, als je alle woorden foutloos wilt schrijven. Maar daar gaan we nu snel aan voorbij. Kijk op www.jufmelis.nl/spelling/verkleinwoorden/uitleg voor een eenvoudig maar erg duidelijk overzicht.

Er komen moeilijkere zaken op ons af. De zo ingewikkeld lijkende regels van het Nederlands verbleken bij wat we in het Újes tegenkomen. Nu is het niet meer “andere koek”.
De verkleinwoorden in het Újes zijn “un vak apart”.

De leeswijzer van de verkleinwoorden in het Újes

Om het wat "makkelijker" te maken kunt u in onderstaand overzicht nakijken hoe de uitspraak is bij de verschillende schrijfwijzen van de klanken in *ut Újes*.

a Korte a als in "kat"
â lange a als in Duits "Bahnhof" of Engels "large"
ao a met ronde mond uitgesproken, als in Engels "wall"
á lange aa-klank maar dan kort uitgesproken

e korte e als in "bed"
e toonloze e als in "gerust"
ee lange e als in "heet"
è korte lage e (lage onderkaak) als in het Engels "ham"
èè lange lage e (lage onderkaak) maar nu lang aangehouden
ê lange lage e (onderkaak hoog) als in Engels "air"

i korte i als in "kip"
ie lange ie als in "griep"
iee verlengde ie-klank als in "hier"

o korte o als in "stop"
oo lange o als in "brood"
ó lange oo-klank maar dan kort uitgesproken als in Frans “ océan”
ò korte o laag uitgesproken, als in Engels "love"
ô lange lage o-klank als in Engels "ball"

Ut Újes, praote kan ik ut, mar skrijve …?

u korte u als in "kus"
ù korte lage u als in Engels "sir" maar dan kort
uu lange uu-klank als in "buurt"
ú lange uu-klank maar dan kort uitgesproken als in "Utrecht"

oe oe-klank als in “stoet"
oee verlengde oe-klank als in Frans "blouse"

ei net als in “ei”
ij net als in “ei”
èi korte ei-klank met mond wijd open
èij lange ei-klank met mond wijd open

ui ui-klank als in "fruit"
uij verlengde ui-klank

eu eu-klank als in "kleur"
èu lage eu-klank als in Engels "sir" of Frans "soeur"

ou ou kort zoals "hout"
oou ou-klank lang uitgesproken met duidelijke oo-klank
aw au kort met een duidelijke a
aau au lang uitgesproken met duidelijke aa-klank

Een vak apart

Bij het gebruik van verkleinwoorden in het Újes is het eerste grote verschil met het Nederlands, dat wij in plaats van -je vaak -ke achter een woord zetten om het te verkleinen:

fiets - fietske	*letter - letterke*
huis - huiske	*brief - briefke*

Maar denk nou maar niet, dat dat altijd gebeurt:

ruit - ruitje	*burd - burdje*
bist - bisje	*lijst - lijsje*

Het grote verschil tussen het Nederlands en *ut Újes* zit ‘m in de verandering van klanken.
U zult gaan zien dat bij de overgang van grondwoord naar verkleinwoord tientallen vormen van klankverandering voorkomen. Sommige zijn meteen duidelijk, andere moeten heel goed worden uitgesproken met de juiste nuance om de juiste betekenis te horen.

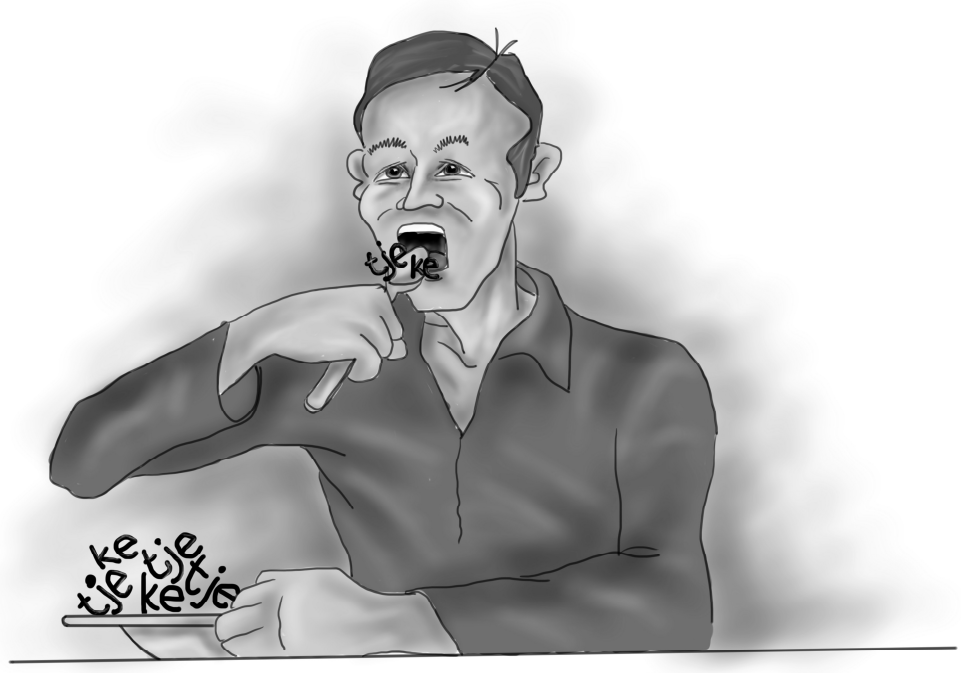
Zij die *ut Újes* als moedertaal hebben en altijd of bijna altijd *Újes* spreken, zullen tot hun vreugde ervaren dat ze alles al weten als ze de lijst van verkleinwoorden doorlezen.
Zij hebben de verkleinwoorden bijna letterlijk met de paplepel binnen gekregen. Voor hen is het verkleinen in *ut Újes* geen “andere koek”, maar “gesneden koek”.
Met *ut Újes* als moedertaal weet je gewoon dat het verkleinwoord van oom *umke* is.
Je denkt er niet eens bij na.
Het volgende rijtje woorden verkleinen is kinderspel (voor hen die *Újes* spreken):

tak - stop - zeef - steel

De verkleinvormen zijn: *tèkske - stùpke - zeefke - stilleke*

We zien de volgende veranderingen:

tak - tèkske	de *a* wordt een *è* (korte e met de mond wijd open)
stop - stùpke	de *o* wordt een *ù* (klinkt als het Engelse sir maar dan kort)
zeef - zeefke	de *ee* blijft een *ee*
steel - stilleke	de *ee* wordt een *i*

Echte Újese hebben de verkleinwoorden bijna letterlijk met de paplepel binnen gekregen.

U ziet al aan dit voorbeeld met de lange *ee*-klank, dat daar een verschil in zit. De ene keer blijft het *ee* en de andere keer wordt het een *i*.
Als dit de enige vormen van klankverandering waren, dan was het te doen, maar in *ut Újes* zijn er per klank erg veel variaties. Bij de *o*-klank alleen al hebben we er vijftien ontdekt!

Soms zit er een overeenkomst bij vele woorden. Korte woorden met een korte *a*-klank krijgen in de meeste gevallen als verkleinvorm een *è* (korte *e*-klank maar dan laag, zie de leeswijzer).
Maar er zijn ook veel woorden die dat niet hebben.
En dan komt de grote verwarring voor hen die *ut Újes* niet als moedertaal hebben.

Verwarring - Verschillen in *ut Újes*

Verschillen in dialecten zijn vaak bepaald door de geïsoleerde ligging van dorpen en gehuchten.
Dit gebeurde natuurlijk ook in de Udense gehuchten.
We moeten dus rekening houden met de verschillen in *ut Újes* dialect. Strikt genomen zou je door al die verschillen moeten spreken van meerdere *Újese* dialecten.
Hierdoor zijn er verschillen in het gebruik van *e* en *i*. Men gebruikt in *ut Újes* o.a.:

me en *mi* (met)
mester en *mister* (meester)
beld en *bild* (beeld)
hel del en *hil dil* (heel veel - groot gedeelte)
twentig en *twintig*

Bij woorden met deze klankverschillen blijven ook in de verkleinwoorden de verschillen:

beld - beldje	*bild - bildje*
mister - misterke	*mester - mesterke*

Andersom zijn er ook woorden die binnen *ut Újes* meerdere verkleinvormen hebben.

peer - perke	*veer - verke*
peer - pirke	*veer - virke*
streep - strepke	*glas - gleeske*
streep - stripke	*glas - glèske*
heer - herke	*pórt - pórtje*
heer - hirke	*pórt - purtje*

Het meest komen de verschillen binnen *ut Újese* dialect tot uiting in het gebruik van de klanken *ao* en *oo*.

* draad wordt uitgesproken als *draod*, maar ook als *drood.*
* straat wordt uitgesproken als *straot* maar ook als *stroot*
* haak wordt uitgesproken als *haok* maar ook als *hook*

In de verkleinvormen verdwijnen de verschillen:

draod - dreujke	*haok - hukske*
drood - dreujke	*hook - hukske*

Andere verschillen worden veroorzaakt door de tijd. Ook *ut Újes* is een levende taal.
Door de tijd ontstaan er veranderingen: woorden verdwijnen, woorden komen erbij, woorden worden na verloop van tijd anders uitgesproken.

Het woord *orte* voor etensrestjes wordt nog maar door enkelen gebruikt.
Voor het woord astronaut is geen *Újese* variant ontstaan.

In de loop der jaren is men veel woorden anders gaan uitspreken. Een mooi voorbeeld is het woord *hoeed* (hoed). Tegenwoordig hoor je meestal het verkleinwoord “hoedje”, maar vroeger werd gezegd: *húdje*.
Daarnaast wordt tegenwoordig veel meer de u-klank voor de ù-klank gebruikt:

* vroeger *bùrd*, nu *burd* (bord)
* vroeger *hùpke*, nu *hupke* (massa, hoop)
* vroeger *bùtje*, nu *butje* (botje, beentje)

Een erg duidelijk voorbeeld van verandering in de tijd is de tweeklank ui in *ut Újes*.
Tegenwoordig hoor je bijna alleen nog *huis - thuis- muis - buite*.
Vroeger hoorde je heel vaak *hous - tous - mous - boute.*

Eén klank, twee betekenissen

Er zijn in *ut Újes* nogal wat verkleinwoorden die twee betekenissen hebben. Ze zijn dan ook van twee verschillende zelfstandige naamwoorden afgeleid, maar in de verkleinvormen verdwijnen de klankverschillen. Moeilijk? Ja en nee.
Opgegroeid in *ut Újes* is er geen enkel probleem. Je weet wat er bedoeld wordt door het zinsverband of door de omgeving waarin het gezegd wordt. Maar voor hen die niet zijn opgegroeid in *ut Újes*, zijn de problemen bijkans onoverkomelijk. Het is al moeilijk om de klankverschillen te horen, laat staan de betekenis te weten. U ziet maar weer: verkleinen in *ut Újes* is een vak apart.
De volgende voorbeelden zullen herkenning en verduidelijking geven.
Voor de uitspraak kijkt u in de leeswijzer.

Waar is *skùpke* het verkleinwoord van?
Újenaore voelen het meteen. Dat kunnen twee dingen zijn.
Het is een kleine *skùp* (bijvoorbeeld schep soep), maar ook een klein *skaop* of *skoop* (schaap).
Maar wees gerust, als iemand onder het eten vraagt wie er nog ’n *skùpke* lust, dan zal niemand denken aan een klein schaapje.

Waar is *buske* het verkleinwoord van?

bos - buske

bus - buske

Wat gebeurt er in de volgende zin?

Hij joeg mi zun buske dùr ’t buske. Hij joeg met zijn busje door het bosje.

Waar is *bukske* het verkleinwoord van?

bók - bukske

bóks - bukske

Een *bóks* is in het Nederlands een broek. Als je dit niet weet is de volgende zin onbegrijpelijk: *Un bukske hi gin bukske aon.* Een bokje heeft geen broekje aan.

Waar is *stèpke* het verkleinwoord van?

stap - stèpke

stèp - stèpke

Ziet u ’t al voor u? Een kind rijdt zo hard met zijn stepje, dat iedereen aan de kant gaat: *Hij joeg zò hard mi zun stèpke, dè alleman un stèpke trug zette.* Hij reed zo hard op zijn stepje, dat iedereen een stapje terugzette.

Hij joeg zò hard mi zun stèpke
dè alleman un stèpke trug zette.

Waar is *bèlleke* het verkleinwoord van?
bal - bèlleke
bèl -bèlleke
Dit voorbeeld kan tot enorme commotie leiden. Wat gaat er gebeuren, als iemand voorstelt
Um bèlleke te gòn trekke?
We hopen maar, dat ze allemaal kattenkwaad gaan uithalen bij de voordeuren in de buurt en niet ...

Waar is *vèlleke* het verkleinwoord van?
val - vèlleke
vèl - vèlleke
Een *mollevèlleke* kan dus een kleine val zijn om mollen te vangen, maar ook het velletje van een mol.

Waar is *bèkske* het verkleinwoord van?
bak - bèkske
bèk - bèkske
De monteur goot 't bèkske vol mi ollie.
Dit zal hij ongetwijfeld niet in de mond van zijn collega hebben gedaan.

Waar is *ritje* het verkleinwoord van?
rit - ritje
reet - ritje
Lees de volgende zin nauwkeurig:
Nao 'n kort ritje op de fiets
din m'n ritje zeer.

Waar is bintje het verkleinwoord van?
bint - bintje
been - bintje
Een bint is een dwarsbalk.
Maar slechts weinigen zullen
aan deze betekenis denken,
als ze horen:
't kiendje stieet z'n bintje.
Het kindje stootte zijn beentje.

Nao 'n kort ritje óp de fiets
din m 'n ritje zeer.

Waar is *nutje* het verkleinwoord van?

neut - nutje

noot - nutje

Deze woorden spreken voor zich. Maar *nutje* werd ook gebruikt voor kleine steenkooltjes:
De koolenboer verkôcht ne zak nutjes 4. De kolenboer verkocht een zak nootjes-4.

Waar is *drùpke* het verkleinwoord van?

drop - drùpke (snoep)

drop - drùpke (druppel)

Helemaal geen verschil meer? Jawel, kijk maar eens naar het volgende zinnetje:
Toen ie 'n drùpke ât, viel 'r 'n drùpke uit z'n neus. Toen hij een dropje at, viel er een druppel uit zijn neus.

Waar is *zelleke* het verkleinwoord van?

zêl - zelleke

zeel - zelleke

Un zêl is een zeil en *un zeel* is een touw, dus …
Hij knupte 't zelleke vâst mi un zelleke. Hij knoopte het zeiltje vast met een touwtje.

Het komt ook voor dat woorden wat anders klinken, maar toch nog erg op elkaar lijken.

wals -wèlske

wal - wèlleke

Wat zou hier gebeuren?
Hij reej 'n wijleke mi un wèlske óvver 't wèlleke um de grónd vâst te rêje.
Hij reed een tijdje met een kleine wals over het walletje om de grond vast te rijden.

Soms moet de schrijfwijze helpen om te weten welke betekenis bedoeld wordt.
We nemen de woorden rat en rad. De verkleinwoorden zijn

rètje en *rèdje*.

Maar in een gesprek zal je toch door de context moeten begrijpen wat er bedoeld wordt, omdat ze precies hetzelfde worden uitgesproken.
In de skuur zât ne nêst mi jóng rètjes. In de schuur zat een nest met jonge ratjes.
Vrúger wùrden apparâte mi houtere rèdjes aongedrivve. Vroeger werden apparaten met houten radertjes aangedreven.

Een ander voorbeeld hiervan is pad en pet.
Ook nu klinken de verkleinwoorden hetzelfde:

pèdje en *pètje*.

In een zin twijfel je geen moment:
Hij lieep dùr dè pèdje èn verloor daor zun pètje. Hij liep door dat paadje en verloor zijn petje.

En wat te denken van beurt en bord. In *ut Újes* is dat *burt* en *burd*.

burt - burtje

burd - burdje

In de kraom óp de kermis konde elk burtje vier burdjes kepot gojje.

In de kraam op de kermis kon je met elke beurtje vier bordjes kapot gooien.

Ter verduidelijking: in *ut Újes* kun je aan het lidwoord EEN horen of een woord mannelijk of vrouwelijk is.

’n vrouw	=	*un vroouw*	alles met un = vrouwelijk
’n man	=	*unne mèns*	alles met unne = mannelijk

Dit geldt ook voor de bezittelijke voornaamwoorden.

men vroouw, menne mèns - *óns moeder, ónze vòdder*

Ter aanvulling dient gezegd worden dat *unnen* heel vaak voorkomt als *nen*.

Wie *ut Újes* (lees hier ook maar het Brabants) als moedertaal heeft, doet dit altijd goed.

Je zegt *un toffel* en niet *unne toffel*. Daarom is tafel vrouwelijk

Je zegt *unne stoeel* en niet *un stoeel*. Daarom is stoel mannelijk.

Het woord *duts* is zeer speciaal, omdat het mannelijk EN vrouwelijk voorkomt!

un duts	=	een dommige vrouw
unnen duts	=	een deuk.

Daarom zijn in de volgende zinnen de lidwoorden superbelangrijk:

Hij reej mi unnen duts in zunnen auto. Hij reed met een deuk in zijn auto.

Hij reej mi un duts in zunnen auto. Hij reed met een dommige vrouw in zijn auto.

Maar het verkleinwoord is *un dutske* voor beide geslachten! En nu wordt het gokken:

Hij reej mi un dutske in zunnen auto.

Andere klank = andere betekenis

Bij nogal wat verkleinwoorden zijn de klankverschillen erg klein, maar zijn de verschillen in betekenis daardoor erg groot. Het gaat in *ut Újes* vaak om kleine nuances in klank.
Dit betekent, dat deze klanken heel zuiver moeten worden uitgesproken, anders ontstaat er een behoorlijke taalverwarring.

Om de klankverschillen op te schrijven, zijn afspraken gemaakt. Nemen we de korte klinker *u*:

u	spreek je uit met een korte u-klank net als in het Nederlands
ù	klinkt als het Engelse sir maar dan kort
ú	klinkt als in Utrecht

Nogmaals: in de leeswijzer staat een volledig overzicht van de klanken en hun schrijfwijze. Maak er gebruik van!

Spreek de volgende woorden maar eens hardop uit met behulp van deze regels:

dukske - dúkske
knupke - knùpke
pulleke - pùlleke
skurke - skúrke

Door de klankverschillen verandert de betekenis:

butje - bútje	(botje - buutje: aftikplek bij verstoppertje)
dukske - dúkske	(deukje - doekje)
knupke - knùpke	(knoopje - knopje)
pulleke - pùlleke	(pulletje - paaltje)
putje - pùtje	(putje - potje)
rukske - rùkske	(rukje - rokje)
skupke - skùpke	(schopje - schaapje)
skurke - skúrke	(scheurtje - schuurtje)
skutje - skùtje	(scheutje - koe die één keer gekalfd heeft)
snùtje - snútje	(snotje - snoetje)
stukske - stùkske	(stukje - stokje)
stùpke - stúpke	(stopje - stoepje)
sùpke - súpke	(sopje - soepje, niet al te deftig volk)

U kunt zich voorstellen wat voor een verbaasde blikken er kunnen verschijnen, als de klank ook maar net niet de goede *Újese* klank is.
Lees de volgende zinnen met de juiste uitspraak hardop en u hoort meteen waar de fout zit:

"Hij reej 'n dúkske in zunnen auto."
"Hij reej 'n dukske in zunnen auto."

Hij reej un dukske in zunnen auto.

Ook bij verkleinwoorden met andere klinkers zie je betekenisverschil door klankverschil:

hekske - hèkske	(hekje - heksje)
krentje - krèntje	(krentje - krantje)
bóntje - bòntje	(boontje - baantje)
dekske - dèkske	(dekje - dakje)
beldje - bèltje	(beeldje - kleine vuilnisbelt)

Eén woord met twee verkleinvormen

Een speciale variant op het voorgaande is een groepje van woorden die meerdere verkleinvormen hebben. Ook dan is grote nauwkeurigheid vereist.

Het verkleinwoord van *gat* is *gètje*
EN
Het verkleinwoord van *gat* is *gòtje.*

De oplossing:

een *gètje* is een klein achterwerkje
een *gòtje* is een gaatje in de grond of in kleding

Dit gaat ook op bij het woord blad.

Het verkleinwoord van *blad* is *blaojke*. (een blad aan een boom, een blad papier)
EN
Het verkleinwoord van *blad* is *blèdje*. (een tijdschrift, een krant)

Drie keer anders!

Helemaal ingewikkeld wordt het, als je verkleinwoorden hebt, die door de klankverschillen niet twee, maar drie vormen kennen.
We hebben al gezien hoe we de verschillende *u*-klanken moeten schrijven in *ut Újes*.
Hou de regels van *ut Újes* schrijven uit de leeswijzer erbij en lees nauwkeurig:

Nederlands	haak	hoek	hok
Újes	*haok*	*hoek*	*hok*
Újes verkleind	*hukske*	*húkske*	*hùkske*

Nederlands	beurt	buurt	bord
Újes	*burt*	*búrt*	*bùrd*
Újes verkleind	*burtje*	*búrtje*	*bùrdje*

Nederlands	speen	papieren zak	tod
Újes	*tut*	*tuut*	*tod*
Újes verkleind	*tutje*	*tútje*	*tùtje*

Nederlands	oor	uur	uier
Újes	*oor*	*uur*	*èur*
Újes verkleind	*urke*	*úrke*	*ùrke*

U ziet aan de onderste regels van elk groepje, dat het helemaal niet moeilijk is om iemand die *ut Újes* gaat leren totaal in vertwijfeling te brengen.

Alleen maar klein

Er zijn een aantal woorden die alleen maar in de verkleinvorm voorkomen.
Je kunt bij het woord *dùrske* niet zeggen een *dùrs*, want dat bestaat niet.
Daarom dit overzichtje.

bietje	(beetje)
bimbeeske	(koolmeesje)
dùrske	(meisje)
grutje	(omaatje)
hoouwkes	(peultjes)
koojkes (*kaojkes*)	(kaantjes)
leuperke	(klein kindje)
lutske	(een tijdje)
mieneke	(geit, Udense vrouw met carnaval)
nóndedjúke	(vrijgezellenstrikje)
ploegdrijverke	(kwikstaart)
poeleke	(handje)
Prilleke	(Dit was de majestueuze lindeboom die vroeger op de Markt stond. Tijdens een storm in mei 2006 is *ut Prilleke* omgewaaid.)
toetimmerke	(winterkoninkje)
zibbedeeske	(dom vrouwtje)

Ten slotte

We zijn aan het einde van het eerste deel van onze reis door de wereld van de verkleinwoorden in *ut Újes*.
Wat rest in deel 2 is een overzicht van vele woorden met hun verkleinwoorden.
Laat u verrassen door de geweldige rijkdom aan klankveranderingen.
Ervaar, dat een dialect geen “plat taaltje” is, maar een levendige en rijke taal.

DEEL 2

De lijst van de verkleinwoorden in *ut Újes*

In de lijst van de verkleinwoorden in *ut Újes* ziet u grondwoorden met hun verkleinwoorden.
Een groot deel van deze woorden heeft dezelfde uitspraak en betekenis als in het Nederlands.
Waar dit niet het geval is, hebben we de Nederlandse betekenis erbij gezet.
De woorden zijn geordend naar de klank die het grondwoord heeft.
Per klank zijn de woorden onderverdeeld naar de klank die het verkleinwoord heeft.

Mar moeed haauwe, jónge!

De a-klank
In de leeswijzer ziet u, dat de a-klank in 4 variaties voorkomt: *a - á - â - ao*.
In onderstaande lijst zijn per variatie de klankveranderingen in de verkleinwoorden aangegeven.
In totaal zijn er 15 verschillende klankveranderingen! Van elke hiervan komen dan de woorden die deze klankverandering hebben met het verkleinwoord.

a → *a*	*kars - karske*	(kaars)
	skars - skarske	(scheermes)
	wals - walske	(dans)
a → *ao*	*blad - blaojke*	
a → *ò*	*gat - gòtje*	
	blad - blòjke	

a → *è*	*appel - èppelke*		*kat - kètje*	
	as - èske		*klad - klèdje*	(etensrest)
	bag - bègske	(big)	*kral - krèlleke*	(kraal)
	bank - bèngske		*kram -krèmke*	(hechting)
	bak - bèkske		*krans - krènske*	
	bal - bèlleke		*krant - krèntje*	
	blad - blèdje	(tijdschrift)	*kras - krèske*	
	brak - brèkske	(kettingschakel)	*kwak - kwèkske*	(kleine hoeveelheid)
	dag - dègske		*lamp - lèmke*	
	dak – dèkske		*lap - lèpke*	
	das - dèske		*man - mènneke*	
	drank - drènkske		*map* - mèpke	
	Frans - Frènske		*mat - mètje*	
	gang - gèngske		*pad - pèdje*	
	gat - gètje	(achterwerk)	*pak - pèkske*	
	glas - glèske		*pan - pènneke*	
	hal - hèlleke		*pap - pèpke*	
	hammer - hèmmerke	(hamer)	*plak - plèkske*	(stuk grond)
	hap - hèpke		*plank - plèngske*	
	Jan - Jèntje		*rad - rèdje*	
	jas - jèske		*rat - rètje*	
	kachel - kèchelke		*rat - rètje*	
	kallef - kèllefke	(kalf)	*sap - sèpke*	
	kam - kèmke		*slag - slègske*	
	kan - kènneke		*slang - slèngske*	
	kant - kèntje		*stal - stèlleke*	
	kap - kèpke		*stam - stèmke*	

	stang - stèngske		*val - vèlleke*	
	stap - stèpke		*vat - vètje*	
	start - stèrtje	(staart)	*vlam - vlèmke*	
	tak - tèkske		*wal - wèlleke*	
	tang - tèngske		*was - wèske*	
	tas - tèske	(koffiekopje, damestas)	*wat - wètje*	
	trap - trèpke		*zak - zèkske*	
	vak - vèkske			
a → ee	*glas - gleeske*			
á → á	*hás - háske*	(hoofd)		
	Ják - Jáske	(jongensnaam)		
â → a	*kâr - karke*	(kar)	*nâcht - nachje*	(nacht)
	gâst - gasje	(gast, 6 schoven graan)	*segâr - segarke*	(sigaar)
	kwâst - kwasje	(kwast)	*wâge - waggentje*	(wagen)
â → è	*âp - èpke*	(aap)	*lând - lèndje*	(land)
	bând - bèndje	(band)	*mând - mèndje*	(mand)
	brând - brèndje	(brand)	*nâgel nèggelke*	(nagel, spijker)
	hând - hèndje	(hand)	*rând - rèndje*	(rand)
	kâmer - kèmmerke	(kamer)	*tând - tèndje*	(tand)
â → èè	*kâst - kèèsje*			
ao → o	*jaor - jorke*	(jaar)		
	haor - horke	(haar)		
	laoj - lojke	(lade)		
ao → ò	*baon - bòntje*	(baan, werk)	*kraon - kròntje*	(kraan)
	baord - bòrdje	(baard)	*maon - mòntje*	(maan)
	gaos - gòske	(gaas)	*maot - mòtje*	(maat, vriend)
	haon – hòntje	(haan)	*plaot - plòtje*	(plaat)
	haos - hòske	(haas)	*straot - stròtje*	(straat)
	kaort - kòrtje	(kaart)		
ao → ao	*blaojer - blaojerke*	(blaar)		
	daos - daoske	(daas)		
	maoj - maojke	(made)		
ao → u	*haok - hukske*	(haak)		

ao → ù	*haor - hùrke*	(haar)	*skaop - skùpke*	(schaap)
	paol - pùlleke	(paal)	*straot - strùtje*	(straat)
	raom - rùmke	(raam)		
ao → eu	*draod - dreujke*	(draad)	*naod - neujke*	(naad)
	laog - leugske	(laag)		

De e-klank

Zoals aangegeven in de leeswijzer heeft de e-klank 5 variaties: *e - è - èè - ê - ee*.
In het overzicht ziet u dat van de woorden met korte *e* niet minder dan 4 verschillende klank-veranderingen in de verkleinwoorden zijn. Dit is ook het geval bij woorden met een *ee*-klank.

e → e	*bed - bedje*		*hert - hertje*	
	beld - beldje	(beeld)	*klep - klepke*	
	bessem - bessemke	(bezem)	*mes - meske*	
	dek - dekske	(deken)	*perd - perdje*	(paard)
	fles - fleske		*rek - rekske*	
	gelt - geltje	(vrouwelijk varken)	*sjek - sjekske*	(shag)
	heg - hegske		*skel - skelleke*	(staar, schil)
	hek - hekske		*stem - stemmeke*	
	hengst - hengsje			
e → *ee*	*weg - weegske*			
è → *è*	*bèk - bèkske*	(mond)		
	bèl - bèlleke	(bel)		
	bèrg - bèrgske	(berg, hoop)		
	dèl - dèlleke	(slons)		
	èrt - èrtje	(erwt)		
	lèts - lètske	(oorveeg)		
	mèns - mènneke	(echtgenoot, man)		
	mèrt - mèrtje	(markt)		
	nèk - nèkske	(nek)		
	pèt - pètje	(pet)		
	slèk - slèkske	(slak)		
	stèk - stèkske	(stek)		
	stèp - stèpke	(autoped)		
	stèp - stèpke	(autoped)		
	tès - tèske	(broekzak)		
	vèl - vèlleke	(vel)		
	wèl - wèlske	(wals)		

Hij lieep dur dè pèdje
èn verloor daor zun pètje.

è → èè	*vèld - vèèldje*	(veld, akker)
èè → è	*èènd - èndje*	(eind)
	kepèèl - kepèlleke	(kapel)
	knèècht - knèchje	(knecht)
	spèèl - spèldje	(speld)
ê → e	*gêrd - gerdje*	(wilgenteen)
	zêl - zelleke	(zeil)
ê → ê	*lêrs - lêrske*	(laars)
	snêr - snêjerke	(kleermaker)
	vêrs - vêrske	(vaars)
ee → e	*heer - herke*	
	leer - lerke	(ladder)
	peer - perke	
	streep - strepke	
	zeel - zelleke	(touw)
ee → ee	*kleed - kleedje*	
	teef - teefke	
	treej - treejke	(stap)
	zeef - zeefke	
ee → ie	*streep - striepke*	
ee → i	*been - bintje*	
	beer - birke	
	eend - indje	
	heer - hirke	
	keel - killeke	(kiel)
	leer - lirke	(ladder)
	meneer - menirke	
	peer - pirke	
	reet - ritje	
	skeer - skirke	(schaar)
	skeet - skitje	(scheet)
	steel - stilleke	
	streep - stripke	
	teen - tintje	

De i-klank

Bij deze klinker is het aantal klankveranderingen veel minder.
Er zijn 3 variaties in de klank en daarbinnen is er maar één extra klankverandering, namelijk van lange *iee*-klank naar korte *ie*-klank.

i → i	*bild - bildje*	(beeld)	*krint - krintje*	(krent)
	bist - bisje	(beest)	*lippel - lippelke*	(lepel)
	bril - brilleke		*mik - mikske*	(witbrood)
	ding - dingeske		*mis - miske*	
	fist - fisje	(feest)	*pil - pilleke*	
	grip - gripke	(sloot)	*pin - pinneke*	
	hit - hitje	(paardje)	*ring - ringske*	
	ind - indje	(eend)	*rit - ritje*	
	kittel - kittelke	(ketel)	*sik - sikske*	
	stigt - stigje	(steeg)	*wil - willeke*	
	tip - tipke	(stuk land)	*zin - zinneke*	

ie → ie	*brief - briefke*	
	dries - drieske	(erf achter boerderij)
	fiep - fiepke	(speen)
	fiets - fietske	
	kiep - kiepke	(kip)
	spie(j) - spie(j)ke	
	spier - spierke	
	stiek - stiekske	(elastiek)

iee → ie	*bieer - bierke*	(bier)
	knieep - kniepke	(zakmes)
	rieem - riemke	(riem)
	strieem - striemke	(striem)
	strieep - striepke	(streep)
	vlieeg - vliegske	(vlieg)

iee → iee	*bieej - bieejke*	(bij)
	knieej - knieejke	(knie)

De o-klank

Ook de o-klank kent erg veel klankveranderingen: *o - ó - ò - ô - oo*.
Daarbij is de lange *oo*-klank de winnaar met maar liefst vijf variaties.
Bij de *o*-klanken is het soms erg moeilijk om de juiste klank uit te spreken.
Kijk daarom goed in de leeswijzer.

o → o	*port - portje*	(drank)
o → ô	*borsel - bôrselke*	(borstel)
o → u	*bon - bunneke*	
	brommer - brummerke	
	spons - spunske	
	vonk - vungske	
	zon - zunneke	
o → ù	*blok - blùkske*	
	bol - bùlleke	
	borsel - bùrselke	(borstel)
	borsrok - borsrùkske	(borstrok)
	brok - brùkske	
	bros - brùske	(broche)
	dop - dùpke	
	drol - drùlleke	
	drop - drùpke	(drop, druppel)
	hof - hùfke	(tuin)
	hok - hùkske	
	hol - hùlleke	
	klok - klùkske	
	klos - klùske	
	klot - klùtje	(turf)
	knol - knùlleke	
	knop - knùpke	
	knot - knùtje	(bol garen)
	koffer - kùfferke	
	kop - kùpke	
	korrel - kùrrelke	
	lot - lùtje	
	moffel - mùffelke	(mondvol, slokje)
	mop - mùpke	
	mot - mùtje	
	pindol - pindùlleke	(tol)

Toen ie 'n drùpke ât, viel 'r 'n drùpke uit z'n neus.

pot - pùtje		
prop - prùpke		
rok - rùkske		
skot - skùtje	(koe die één keer gekalfd heeft)	
slot - slùtje		
snot - snùtje		
sok - sùkske		
sop - sùpke		
stof - stùfke		
stok - stùkske		
stop - stùpke		
toffel - tùffelke	(tafel)	
top - tùpke		
tot - tùtje	(doek)	
vollek - vùllekske	(volk)	
wortel - wùrtelke		

ò → ò	*bòs - bòske*	(baas)
	mònd - mòndje	(maand)
	nòld - nòldje	(naald)
	vòdder - vòdderke	(vader)
ó → ó	*bón - bóntje*	(boon)
	kój - kójke	(kooi)
	kól - kólleke	(kool)
	ków - kówke	(koe)
	pórt - pórtje	(poort)

ó → u	*bóks - bukske*	(broek)	*kónt - kuntje*	
	bók - bukske	(bok)	*nón - nunneke*	
	bóm - bumke	(boom)	*póp - pupke*	
	bós - buske	(bos)	*pórt - purtje*	(poort)
	bót - butje	(bot)	*ról - rulleke*	
	frót - frutje	(opgefrommeld iets)	*rónde - rundje*	
	hónd - hundje		*rós - ruske*	(graszode)
	jepón - jepunneke	(japon, jurk)	*spóns - spunske*	
	jónge - jungske		*tón - tunneke*	
	klómp - klumke		*trós - truske*	
	klónt - kluntje		*zón - zunneke*	
	kóm - kumke			

ó → ù	*slók - slùkske*	
ó → eu	*zóg - zeugske*	(zeug)
ô → o	*bôrst - borsje*	(borst)
	kôrst - korsje	(korst)
	kôst – kosje	(kost)
	vôrst - vorsje	(vorst)
	wôrst - worsje	(worst)
ô → èu	*pôst - pèusje*	(boomstronk)
oo → o	*hoor - horke*	(haar)
	joor - jorke	(jaar)
	skoor - skorke	(schoor)

oo → u	*hook - hukske*	(haak)	*oor - urke*	
	hoop - hupke		*pestoor - pesturke*	(pastoor)
	koogel - kuggelke		*stoot - stutje*	(een tijd)
	koord - kurdje		*voogel - vuggelke*	
	noot - nutje		*voor - vurke*	(vore)
	oom - umke			
oo → ù	*frótkloot - frótklùtje*	(prutser)	*pool - pùlleke*	(paal)
	hoop - hùpke		*room - rùmke*	(raam)
	hoor - hùrke	(haar)	*skoop - skùpke*	(schaap)
	kloot - klùtje			
oo → ó	*boot - bótje*			
	poot - pótje			
	troon - tróntje			
oo → eu	*boog - beugske*		*nood - neujke*	(naad)
	brood - breujke		*oog - eugske*	
	doos - deuske		*potlood - potleujke*	
	drood - dreujke	(draad)	*roos - reuske*	
	knoot - kneujke	(knotwilg)	*sloot - sleujke*	
	loog - leugske	(laag)		

De u-klank

Voor het eerst maar één extra klankverandering!

De u-klank kent 4 variaties *u - ù - ú - uu* en alleen de *u* heeft twee variaties in de verkleinwoorden.

u → u	*bult - bultje*		*prul - prulleke*	
	burd - burdje	(bord)	*pul - pulleke*	
	burt - burtje	(beurt)	*ruk - rukske*	
	bus - buske		*skup - skupke*	(schop)
	bussel - busselke	(kersenmand)	*sluttel - sluttelke*	(sleutel)
	dut - dutje		*stuk - stukske*	
	duts - dutske	(dommige vrouw, deuk)	*tut - tutje*	(speen)
	kruk - krukske		*zulder - zulderke*	(zolder)
u → ù	*knut - knùtje*	(haarrol)		
ù → ù	*dùrrep - dùrrepke*	(dorp)	*skùp - skùpke*	(schep)
	kùt - kùtje	(varkentje)	*stùllep - stùllepke*	(stolp)

	klùpper - klùpperke (stevige man)		*vùlle - vùlleke*	(veulen)
ú → ú	*búrt - búrtje*	(buurt)		
	kús - kúske	(kalf, Veghelaar)		
uu → ú	*bruur - brúrke*	(broer)	*stuur - stúrke*	
	kuur - kúrke		*tuut - tútje*	(papieren zak)
	muur - múrke		*uur - úrke*	
	skuur - skúrke	(schuur)	*vuur - vúrke*	
	snuut - snútje	(snoet)		

Dur zit un skurke in ut skúrke.

De ei– en ij-klank

Als een ei-klank in *ut Újes* hetzelfde klinkt als in het Nederlands, dan wordt die klank altijd als ij geschreven, behalve bij het achtervoegsel -heid.
Het laag uitgesproken *èi* kent een korte en een lange variant, maar in de verkleinvorm is deze altijd kort.

ij → ij	*knijnd - knijndje*	(konijn)	*wijl - wijleke*	(een tijdje)
	mijt - mijtje	(mijt)	*wijnd - wijndje*	(wind)
	vijl - vijleke			

ij → ie	*kijnd - kiendje*	(kind)
èi → èi	*mèid - mèidje*	(meisje)
	vlèister - vlèisterke	(minimale regen)
èij → èi	*èij - èike*	(ei)
	kèij - kèike	(kei)
	kerwèij - kerwèike	(karwei)
	wèij - wèike	(wei)

De eu-klank
Bij de eu-klank komt de overgang van *eu* naar *u* verreweg het meeste voor. De overgang van *èu* naar *èu* is heel speciaal, want die komt alleen maar voor bij een woord in het meervoud.

eu → eu	*gleuf - gleufke*			
	kneuter - kneuterke	(kneu)		
	leugen – leugentje			
eu → u	*deuk - dukske*		*meule - mulleke*	(molen)
	deur - durke		*neus - nuske*	
	geur - gurke		*neut - nutje*	
	geut - gutje	(bijkeuken)	*skeur - skurke*	(scheur)
	kleur - klurke		*skeut - skutje*	(scheut)
	kneup - knupke	(knoop)	*zeum - zumke*	(zoom)
	kreuge - kruggentje	(kruiwagen)		
èu → èu	*pèust - pèusjes*	(boomstronken)		
èu → ù	*bèul - bùlleke*	(zak)		
	èur - ùrke	(uier)		
	wèurem - wùrremke	(worm)		

De oe-klank
De oe-klank kent twee variaties, kort en lang. De lange klank spant de kroon met 3 variaties in de verkleinvormen.

oe → oe	*bloes - bloeske*		*moet - moetje*	(tante)
	does - doeske		*poes - poeske*	
	hoes - hoeske			

oe → ú	*bloem - blúmke*		*koek - kúkske*	
	boek - búkske		*kroeg - krúgske*	
	doek - dúkske		*ploeg - plúgske*	
	groep - grúpke		*snoep - snúpke*	
	hoek - húkske		*stoep - stúpke*	
oee → oe	*boeer - boerke*		*skoeer - skoerke*	(korte regenbui)
	hoeed - hoedje		*toeer - toerke*	
	moeer - moerke		*vloeer - vloerke*	
	skoeen - skoentje	(schoen)		
oee → uu	*groees - gruuske*	(grasland)		
	skroeef - skruufke	(schroef)		
oee → ú	*hoeed - húdje*			
	stoeel - stúleke			
	toeet - tútje			
	voeet - vútje			

De ou- en au-klank

In het Nederlands hoor je geen, of bijna geen, verschil tussen ou en au, maar in *ut Újes* des te meer.
Bij de *au*-klank hoor je een duidelijke *a*-klank erbij, zodat je ook meteen weet
hoe je die moet schrijven.
De *ou*-klank kent een lange en een korte variant.
Maar net als bij de *au*-klank krijgen alle verkleinvormen een korte klank.

ou → ou	*hous - houske*	(huis)		
	kous - kouske			
	krous - krouske	(kruis)		
	mous - mouske	(muis)		
	smous - smouske	(hond)		
oou → ou	*doouw - douwke*	(duw)	*skoouw - skouwke*	(schouw)
	moouw - mouwke	(mouw)	*toouw - touwke*	(touw)
	poouw - pouwke	(pauw)	*vroouw - vrouwke*	(vrouw)
aauw → aw	vaauw - vawke	(vouw)		
	kaauw - kawke	(kraaiachtige vogel)		

De ui-klank
Hiervan bestaat de lange en de korte vorm. Alleen de lange klank heeft een extra variatie.

ui → ui	*duif - duifke* *duim - duimke* *huis - huiske*		*juin - juintje* *ruit - ruitje*	(ui)
uij → ui	*buij - buike* *fluijt - fluitje*	(bui) (zedeloze vrouw)	*guijt - guitje*	(geit)
uij → uij	*truij - truijke*	(trui)		

AANTEKENINGEN

„Ut Prilleke”

Daor littie,
De trots van óns dùrp,
sâme mi de meule van Jetten,
èn de groowte kerk,
‘t gezicht van Úje.

138 jaor geleeje geplant,
Op unnen aauwe wòtterput,
Die ‘t leeve ha gegeeve,
Mar ók d’n dood.

Unne lijnenbóm, die alles
èn iedereen overleefde.
Tweej órlooge
èn de hardste stùrme trotseerde.

Uitgehold dùr de grille
van de netuur,
Mi kâbels èn pinne,
geholpe dùr de mens.

Dun bóm van Úje,
die elke winter wer stierf,
Um in de lente wer fier,
uit te skieete.

Ut rustpunt van de mèrt,
die oe verkoeling gâf,
óp ‘t bèngske, ónder d’n bóm
in heete zómers.

Èn nou, littie daor,
zunne lèèste hevige strijd,
verlorre teege de netuur,
die gift, mar ók nimt.

Sotteressaoves
Huilende gezichte,
die nie begrijpend,
staon te keeke,
Nor ‘t gebrooke,
‘t gebrooke hart van Úje.

Bruukske *(bewerkt door de Werkgroep Dialect)*

Van groowt nòr klèèn in ut Újes

is ontstaan tijdens de maandelijkse bijeenkomsten die de leden van de Werkgroep Újes dialect van de Heemkundekring Uden de afgelopen jaren hebben gehouden.

Dit boekje bestaat uit twee delen:
In het eerste gedeelte wordt uitleg gegeven over de tientallen klank-variaties van de verkleinwoorden in *ut Újes*.
In het tweede gedeelte vindt u een uitgebreide woordenlijst van de verkleinwoorden in *ut Újes*, gerangschikt op klank.

Dit is een uitgave van

Uden in Geschriften

